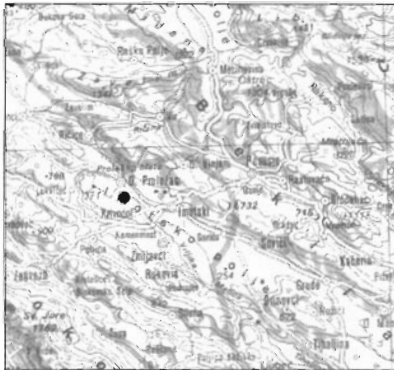

Proložac Donji

Izvjješće o istraživanjima lokaliteta kod crkve Sv. Mihovila u Postranju

Ljubomir GUDELJ, viši kustos
Muzej hrvatskih arheoloških spomenika
HR - 21000 Split, S. Gunjače b.b.

*Autor donosi kratak pregled rezultata arheoloških istraživanja provedenih na položaju mjesnog groblja u Prološcu, Donjem-Postranju. Usprkos razorenosti i otežanim uvjetima rada, a zahvaljujući nalazi-
ma antičkog, kasnoantičkog, srednjovjekovnog i novovjekovnog, postturskog razdoblja, uspješno se prati
gotovo dvomilenijski kontinuitet života ovdašnjeg naselja. Osim ostataka arhitekture, istraženo je 160 gro-
bova iz spomenutih razdoblja, a prikupljeno mnogo pokretnih nalaza među kojima se ističe cjelovito sa-
čuvana dvostrana mitraička ikona.*

Zaselci Prološca Donjeg, Postranja, Srednjeg sela, Buljanije i Luga, poredani su uza sjeverni rub Imotskog polja, od Prološkog blata do izvorišta rijeke Vrljike. Zajedno s Gornjim Prološcem, Bušanjama, Ričicama i dijelom Šumeta, pripadaju župi Sv. Mihovila, a prema važećem upravnom ustroju, općini Proložac Splitsko-dalmatinske županije (A. UJEVIĆ, 1991; V. GRABOVAC, 1995, 166).

Ovo područje, bogato poljoprivrednim površinama i zalihama pitke vode, jedno je od najpitomijih obitavališta na području Dalmatinske zagore. Među današnjim naseljima Imotske krajine, ističe se napućenošću, gospodarskim i komunalnim standardom, a materijalni ostaci prošlosti, svrtstavaju ga i među veoma važne točke na arheološkoj karti istočnojadranskog zaleđa.

Proložac je prozvan po rasjeklini-kanjonu potoka Suvaja, što ga je prolomio, tj. *proložio* uvirući u polje (M. ŠIMUNDIĆ, 1989, 490-492). Najstariji poznati zapisi imena naselja, sačuvani su u ispravama upućenim hercegu Stjepanu Vukčiću Kosači (1435.-1466.), nekadašnjem gospodarju područja između Neretve i Cetine. Među ostalima, kastiljsko-aragonski kralj Alfons V. (1416-1458) potvrđuje mu, 1444. godine, posjed *Prolosats vposutro, castello con lo contato*, a 1454. godine, *civitate Prologaz cum pertinentiis suis*. Isprava-darovnica njemačkog kralja Fridriha III., sastavljena 1448. godine, spominje *castrum Prolesetza* (M. DINIĆ, 1940, 195-196).

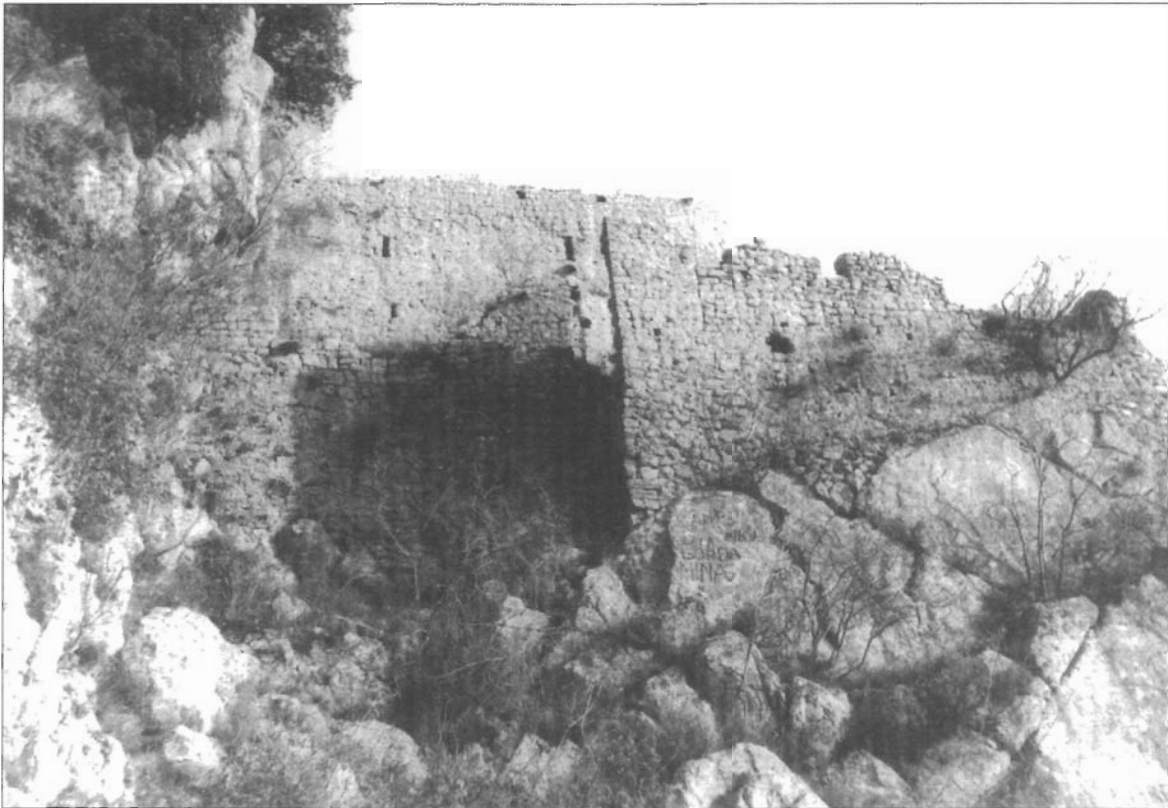
Većina antičkih i srednjovjekovnih lokaliteta, registriranih na prološkom području, raspoređena je oko korita Suvaje, te uz gornji tok rijeke Vrljike, od njenog izvorišta prema Perinuši i Kamenmostu. Na Omolji s glavinjske strane rijeke, zamijećeni su ostaci rimske profane arhitekture (S. TONKOVIĆ, 1986, 12), a sudeći prema mikrotoponimu, fragmentima tegula i količinama izmrvljene žbuke na njihovim površinama, slične skrivaju oranice Virošića, južno od izvora Vrljike Opačca. Ovdje pronađene nadgrobne stele vojnika XI rimske legije, Florencija (CIL III, 8507; K. PATSCH, 1900, 295-344) i Etuščanina Gaja Apuleja (CIL III, 8506), ukazuju na postojanje naselja rimskih veterana. Iz blizine Opačca također potječe stela koju je Lucija Sabina postavila sinovima Nepotu i Frontinijanu (B. GABRIČEVIĆ, 1961-1962, 241-242), zatim korintski kapitel pohranjen u imotskoj Franjevačkoj zbirci (V. GRABOVAC, 1995, 22), kolona od muljike, te fragmenti ranokršćanske škropionice (M. LOZO, 1984b, 17-21). Nedavnim sondiranjem južno uz izvor, potvrđeno je kako ruševine Gospine crkve, zadudžbine obitelji Franceschi iz 18. stoljeća, počivaju na temeljima gotičke građevine, podignute tijekom 14. stoljeća (S. TONKOVIĆ, 2002, 94-98).

Mletačka vlada izdaje 1468. godine, naredbu o protjerivanju bosanskih franjevaca iz Dalmacije, među kojima i proloških redovnika. Opisujući dva stoljeća njihova života na Manastiru u Prološkom blatu, Karlo Jurišić ne donosi precizan datum osnivanja samostana, ali pretpostavlja kako se na tom živopisnom otočiću nastavio život redovničke zajednice, ranije nastanjene pokraj Opačca (K. JURIŠIĆ, 1972, 109-125). Ta pretpostavka nije osnažena i čvršćim dokazima, a za ovu prigodu, važna je zabilješka fra Šimuna Gudelja u Arhivskoj knjizi Franjevačkog samostana u Imotskom, što koji prenosi pučku predaju o ukapanju franjevaca s Manastira *u kameniti sanduk* na redovničkom groblju kod stare crkve Svetoga Mihovila u Postranju (K. JURIŠIĆ, 1972, 110, bilj. 703).

Nema podataka o antičkim grobovima uništenim uoči izgradnje kompleksa poljoprivrednog kombinata Imota kod Perinuše, odakle je u zbirku imotskog Franjevačkog samostana dospjelo nekoliko metalnih predmeta (V. TOLIĆ, 1971, 9), kao ni o ostacima antičkih građevina otkrivenim na Varošiću kod mosta Jasenovac, a uz jugozapadni rub Imotskog polja (A. UJEVIĆ, 1992, 58).

Kameni učelci, te nadsvodena grobnica što viri pokraj seoskog puta, otkrivaju položaj značajnog kasnoantičkog i srednjovjekovnog lokaliteta na glavici istočno od zaselka Metera u Lugu (L. KATIĆ, 1954, 143).

Bogatstvom i raznolikošću prikupljenih arheoloških nalaza, ističe se okružje Ričine-Suvaje, sezonskog potoka što je tijekom zimskih i proljetnih mjeseci plavio Prološko blato nanoseći naslage šljunka i mulja s hercegovačkih planina. Nakon više melioracijskih

Utrda Badnjevice

zahvata, njegova bujica je ukroćena 1985. godine, kada je gradnjom hidroakumulacije Ričice potopljena živopisna udolina istoimenog sela. Navrh teško pristupačne zapadne klisure kanjona Badnjevice stražare ostaci kasnosrednjovjekovne utvrde, istaknuta kula osmatračnica, više prostorija i zidom ograđeno dvorište. Južnije, na pripoljskoj Kokića glavici, ostaci su prapovijesne i kasnoantičke utvrde. Od četvrtaste kule na tjemenu, niz južnu i istočnu stranu stožastog brežuljka, spuštaju se zrakasto postavljena bedema zidana priklesanim kamenom. Zajedno sa zidom koji ih je spajao, omeđivali su prostor lepezasta tlorisa, s više prostorija, te cisternom za vodu. Revitalizacijom prapovijesne gradine, ova je utvrda postala privremeno utočište stanovnika kasnoantičkog naselja smještenog uz rub polja, odnosno sastavnicom ranobizantskog obrambenog sustava onodobnih prometnica (S. ČAČE, 1993, 380. i d.).

Na Gradu, teško pristupačnoj litici što razdvaja ponore lokvičkih, Knezovića i Mamića jezera, također su sačuvani zidovi dviju prostorija i bedema. Način obrade kamenih blokova, te uporaba vezivnog maltera, ukazuju na kasnoantičko doba njihove gradnje, što valja provjeriti arheološkim sondiranjem.

U polju, na više položaja podno Kokića glavice, a s obje strane potoka Suvaje, pronalazeni su prapovijesni, antički i srednjovjekovni grobovi, temelji antičkih građevina, kameni spomenici, rimske opeke-tegule, lucerne, staklene posude, fibule i novci. Među njima se ističu nalazi prikupljeni istraživanjem manje parce-

le groblja prapovijesnih stanovnika, (I. BULIĆ, 1898, 152-157), relief s prikazom božice lova Dijane, koji je oko sredine 2. stoljeća izradio klesar Maksimin (D. RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1967, 339-353), posvetni natpisi s Kulina naručitelja Lucija Sempronija Pudensa posvećeni Trivijama i Cereri (N. CAMBI, 1986, 10-12), te brončane figurice Merkura (J. ŽANIĆ-PROTIĆ, 1988, 21-31) i Izide-Fortune (M. LOZO, 1986b, 15-16; S. TONKOVIĆ, 1991, 53-55).

Arheološka istraživanja su provedena na površini aktualnog seoskog groblja, smještenog južno od crkve Sv. Mihovila. U gusto naseljenoj četvrti Postranja ono nema mogućnost širenja, a umjesto pronalaznja zamjenske lokacije za gradnju suvremenih grobnica, mještani su pristupili raskapanju njegova starog dijela, riznice spomenika, koje vrijednost nije pravovremeno privukla zanimanje mještana i stručnjaka, stoga su zauvijek izbrisani vrijedni podaci o prošlosti ovog položaja.

Početakom sedamdesetih godina 20. stoljeća, u prigodi kopanja rake za suvremenu grobnicu, a južno od grobljanske kapelice, pronađeni su ulomci ukrašeni predromaničkim pletrom i stiliziranom palmetom. Osim fragmenta pluteja uzidanog u apsidu crkve Sv. Stipana u Gorici i pilastra s imotske tvrđave Topane, to

su prvi takvi nalazi s područja srednjovjekovne županije Imote (N. GABRIĆ, 1974, 50).

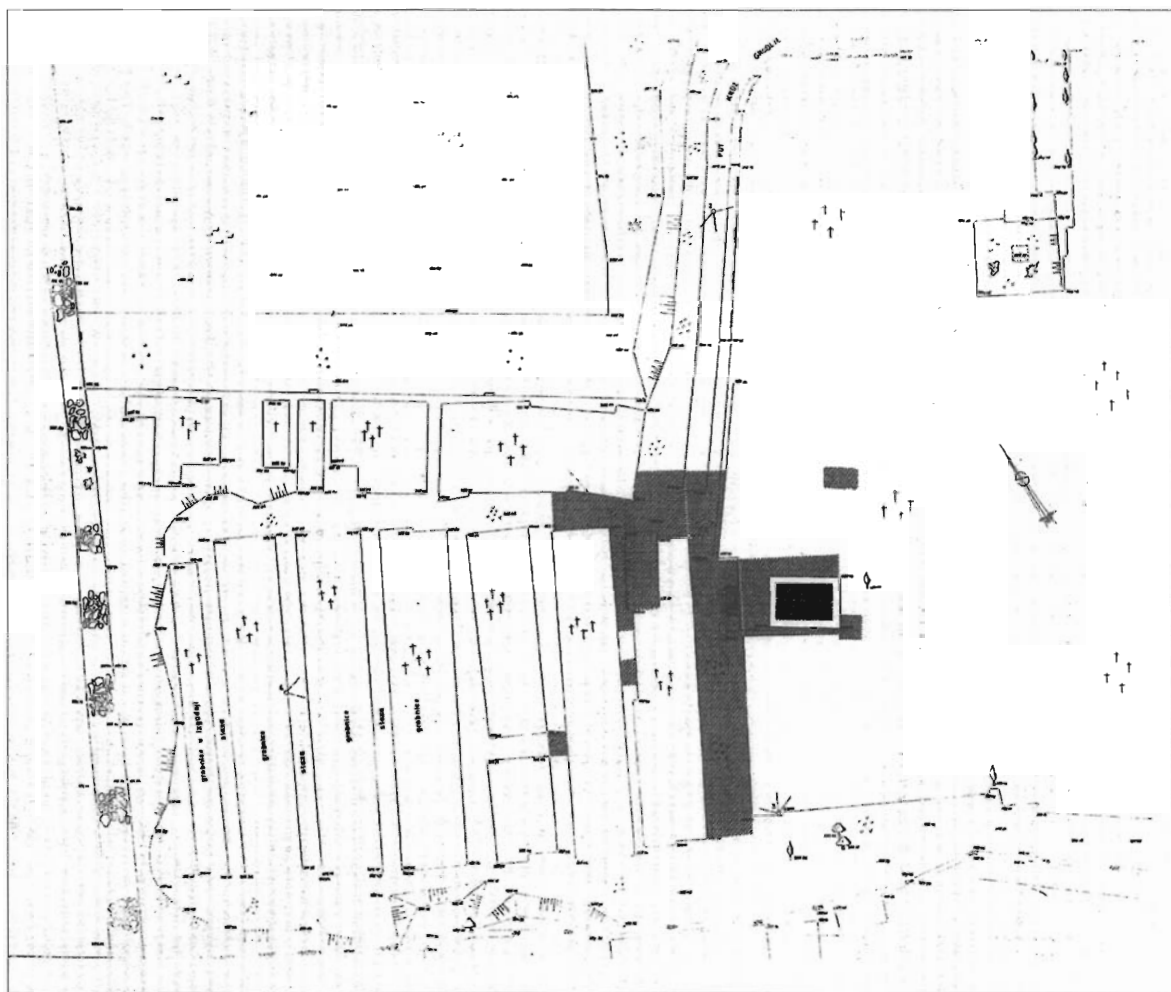
Nekoliko godina kasnije, u sličnoj prigodi je otkriven sarkofag od muljike, dimenzija 217,5 x 80 x 97 cm, dubok 60 cm, a 17 cm debele stijenke. Bio je pokriven ravnom pločom, također od muljike, te ispunjen ispremiješanim ostacima brojnih pokojnika među kojima nije bilo priloga (M. LOZO, 1985a, 8; M. IVANIŠEVIĆ, 1989, 19).

Priopćenje prološkog župnika fra Mate Gnječa don Frani Buliću o stećcima, ugrađenim u zidove stare crkve Svetoga Mihovila, potvrđeno je 1983. godine vadenjem ukrašenog sljemenjaka iz njenih preostalih temelja (M. LOZO, 1984a).

Povod arheološkim iskapanjima bilo je otkriće ostataka apside i temelja građevine na kojoj je podignuta grobljanska kapelica-mrtvačnica (M. LOZO, 1985b, 9-10). Između 1986. i 1992. godine, istražen je uski prostor sa strana i zapadno, ispred njenog pročelja popunjen gusto raspoređenim srednjovjekovnim i novovjekovnim grobovima postavljenim u više razina. Potvrđena je pretpostavka o postojanju predromaničke crkve, a otkriće dviju nadsvođenih grobnica, zidova, polovice apside većeg objekta i bogate zbirke pokretnih nalaza, bili su putokaz otkrivanju složenijeg arheološkog kompleksa. Tih godina radovima su rukovodile mr. Magdalena Dragičević iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika i Snježana Tonković, kustosica Zavičajne zbirke Narodnog sveučilišta Imotski (M. DRAGIČEVIĆ; 1986 a, 10-11; ISTA 1986 b, 130-131; ISTA 1987, 17-18; ISTA 1988, 22-23; 1989., 19-20; ISTA 1992).

Kapelica na groblju uoči početka istraživanja

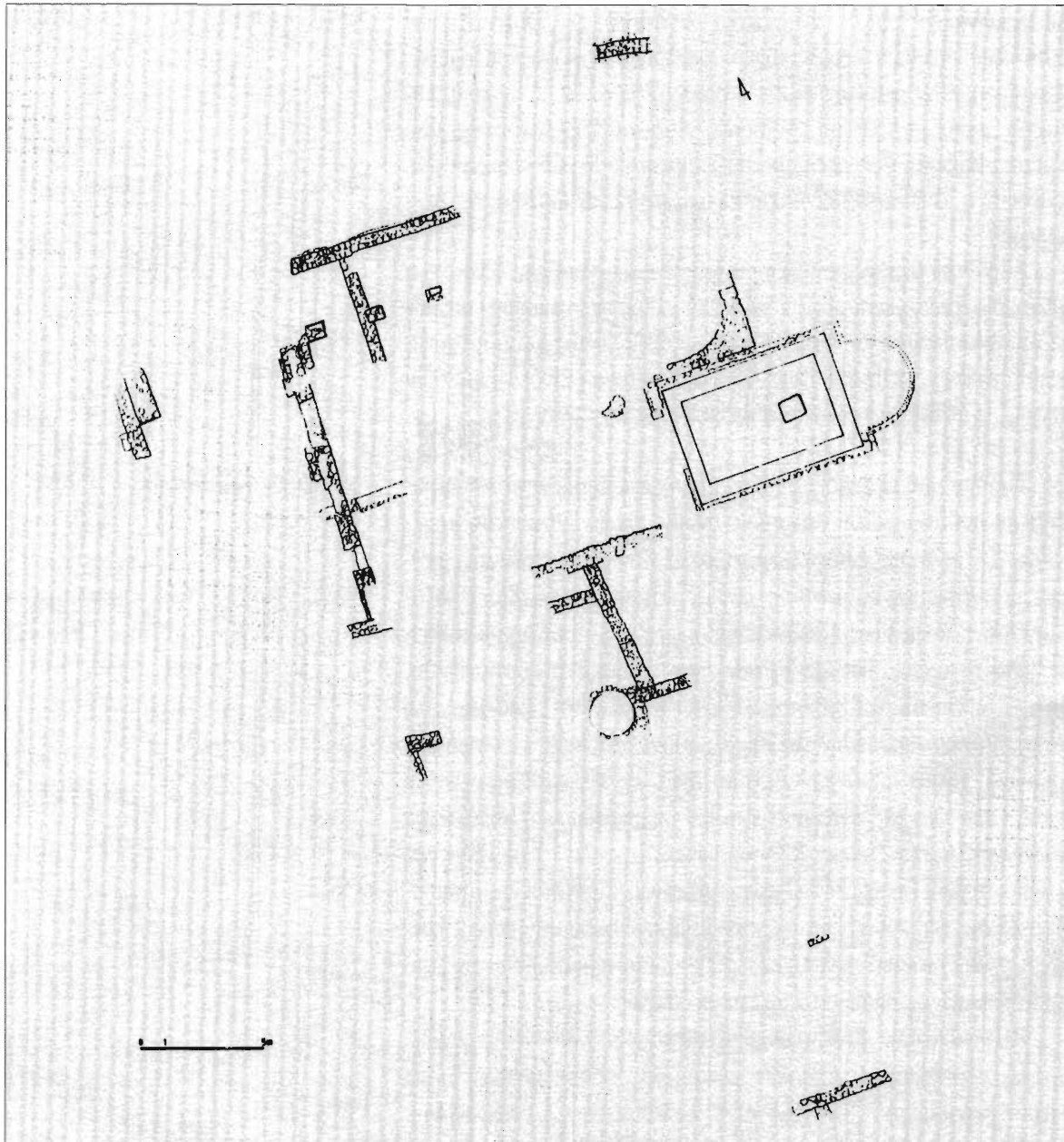

Plan groblja s istraženom površinom

Poslije četverogodišnje stanke, istraživanja su nastavljena, a dovršena u proljeće 1998. godine. U ime Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, radovima je rukovodio Ljubomir Gudelj uz povremenu pomoć kustosica Maje Petrincec iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu i spomenute Snježane Tonković. Na terenu i u radionicama Muzeja radili su konzervatori Vinko Bakulić i Marko Rogošić, dokumentaristi Silvana Bubalo, Maja Fabjanac, Marijana Dukarić, Miran Palčok i Nada Jukić, fotografi Zlatko Sunko i Zoran Alajbeg, te pomoćni preparator Marijan Lozo svi iz prije spomenutog Muzeja. Premda u više navrata javno objelodanjena, prijašnja otkrića nisu zaustavila razaranje starina, koje se proširilo i na ovdje opisane ostatke (LJ. GUDELJ, 1997a, 12-15; ISTI, 1997 b, 35-40; ISTI, 1997 c).

Ukupno je istraženo 500 m² površine, unutrašnjost kapelice i tada nedirnuti staze između suvremenih grobnica čime granice lokaliteta nisu utvrđene. Radi njihova definiranja, provjere svjedočanstava mještana o postojanju arheoloških ostataka na okolnom prostoru, te značenja južnijeg toponima Varošište, valjalo bi sondirati i teren izvan ograde aktualnog groblja. Pored zidova različitih antičkih objekata, više prostorijski ranokršćanskog kompleksa i pre-

Tlocrt arhitektonskih ostataka

dromaničke crkve, otkriveno je 158 grobova, a prikupljena veća skupina pokretnih nalaza iz antičkog, kasnoantičkog, srednjovjekovnog i novovjekovnog razdoblja.

Taloženjem urušenog materijala, nasipanjem i višestoljetnim ukapanjem, razina terena se više puta podizala u odnosu na raniju i na razinu okolne oranice, stoga je dubina iskopa iznosila od 150 do 520 cm. U skućenim sondama, koje su zasipane po svršetku pojedinih kampanja, radovi su obavljani u veoma teškim uvjetima.

Kao jedino mjesto za trajno memoriranje spomenika na terenu, nametnula se unutrašnjost kapelice-mrtvačnice. Podnica prostorije je snižena i obnovljena prema ranokršćanskoj, a ostatak krsnog zdenca pokriven pokretnim drvenim vratima. Na zidovima

su postavljene table s legendama, tlocrtima, prijedlogom rekonstrukcije objekata i fotografijama atraktivnijih pokretnih nalaza. Rekonstruirana natpisna ploča, s pročelja stare crkve Svetoga Mihovila, jedini je pokretni spomenik izložen u kapelici; nadgrobni kameni križevi i dva stećka premješteni su na livadu južno od župne crkve, dok su ostali pokretni nalazi postali muzejskim inventarom.

Usprkos razorenosti, teškim uvjetima rada i mnogim otvorenim pitanjima, prikupljeni podaci su važan prilog saznanjima o prošlosti Imotske krajine i solidna osnova za razlučivanje kulturno-povijesnih slojeva nataloženih tijekom kontinuiranog života ovdašnjeg naselja u razdoblju od prvih stoljeća antike do naših dana.

Graditeljske aktivnosti i ukapanja na istraženoj površini započele su nedugo nakon uspostave rimske vladavine u ovim krajevima. To se može zaključiti po nalazu fibule tipa Jezerine, predmeta načinjenog na prijelazu iz stare u novu eru. Skromno sačuvani ostaci različitih antičkih zgrada nisu dostatni za rekonstrukciju njihovih tlocrta i izgleda. Fasade zidova, širokih približno 50 cm, bile su načinjene uslojenim četvrtastim klesancima (*opus quadratum*), a unutrašnje zidne stijenske i podovi ožbukani. Geometrijski pravilan raster otkriva kako je riječ o sastavnicama većeg građevnog sklopa, vjerojatno naselja, razmještenog s obje strane današnjeg korita Suvaje, još nepoznata toponima i ukupne površine. Sudeći po otkriću skupine grobova, rimskih stela i mitraičke ikone, istražen je dio njegove kultno-sepulkralne četvrti koja je, usprkos brojnim razaranjima potaknutim religijskim i etničkim promjenama, tu namjenu zadržala do danas.

Tri nadgrobne stele, načinjene tijekom 3. i 4. stoljeća poslije Krista, neprijeporan su dokaz postojanja antičke nekropole na ovom položaju (K. JURIŠIĆ, 1995, S. TONKOVIĆ, 1998, 88-93). Premda zatečene u sekundarnoj namjeni, veličine i težine spomenika, ukazuju na blizinu izvornog postavljanja. Spomenuti datumi ne zaokružuju vremenski okvir, koji ih zasigurno premašuje kao i granice ukapanja istraženu površinu.

Najvrijedniji pokretni nalaz s lokaliteta je mitraička ikona sačuvanim posvetnim natpisom, prikazom Tauroktonije na aversu, a Lova i Gozbe na reversu. Izvorno je bila namještaj hrama, a po njegovu razaranju, uporabljena je za zatvaranje kasnoantičke grobnice pokrivene rimskom stelom. Rustičan rukopis ukazuje na uradak domaćeg klesara, pa tako naglašava vrijednost lokalne tradicije što je, sredinom 2. stoljeća poslije Krista, iznjedrila skulptora Maksimina, autora reljefa Božice Dijane i nadgrobne stele djevojke Lupe iz Miša pokraj Gruda. Mitraička ikona otkriva položaj još jedne zajednice sljedbenika ovog veoma raširenog kulta. Pre-

Antičko razdoblje

Mitraička ikona-vrata kasnoantičke grobnice

mda na istraženoj površini nisu prepoznati ostaci prostorije u kojoj je stajala na počasnom mjestu, može se pretpostaviti kako se takva nalazila u sklopu ovdašnjeg naselja.

Osim spomenutih građevina, grobova i kamenih spomenika, iz razdoblja uoči podizanja kršćanskog kompleksa, potječu ulomci

Rimski novac

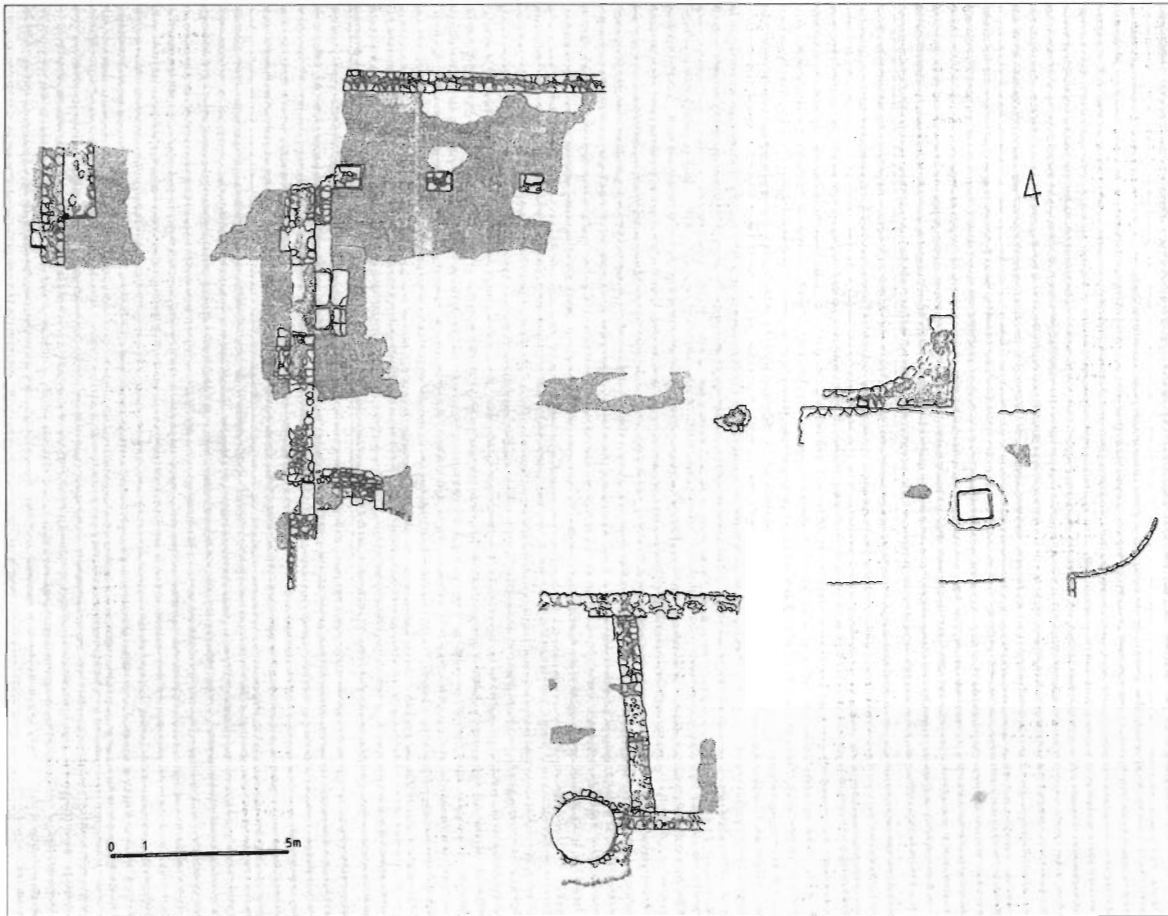
različitih staklenih i keramičkih posuda, te manja skupina metalnih predmeta među kojima se ističu željezni jednosječni nož, te novci careva Karakale (198.-217.), Karina (283.-285.), Konstancija (337.-361.) i Valensa (364.-378.). Pronađen ispod podnica rano-kršćanskih građevina, novac cara Valensa, ujedno je i pouzdana razlučnica između poganskog i ranokršćanskog kulturno povijesnog sloja.

Tijekom prve polovine 5. stoljeća nad ostacima porušenih antičkih građevina, podignut je ranokršćanski sakralni kompleks, površine veće od 500 m². Na njegovoj sjevernoj strani bila je sagrađena crkva, dvorana pravokutnog tlocrta, podijeljena nizom zidanih pilona pravokutne osnove. Teže je odrediti dimenzije razorene južne strane građevine, kao i njenu vezu s ostalim prostorijama iste cjeline. Polukružna upisana apsida crkve na istočnoj strani postavljena je u osi ulaznih vrata. Zapadno, ispred crkvenog pročelja, nalazilo se predvorje, a južnije više aneksa nedefinirane namjene, te cisterna-bunar za prikupljanje kišnice.

Nakon djelomičnog razaranja ovi objekti su obnavljani u istim gabaritima kako svjedoče dvije različite žbukane poda postavljena jedan nad drugom. U mlađu-gornju podnicu, bili su uzidani reljefno urešeni ulomci muljike, prepoznatljivi dijelovi prethodno ra-

Ranokršćanski sakralno-sepulkralni kompleks

Tlocrt ranokršćanskih ostataka

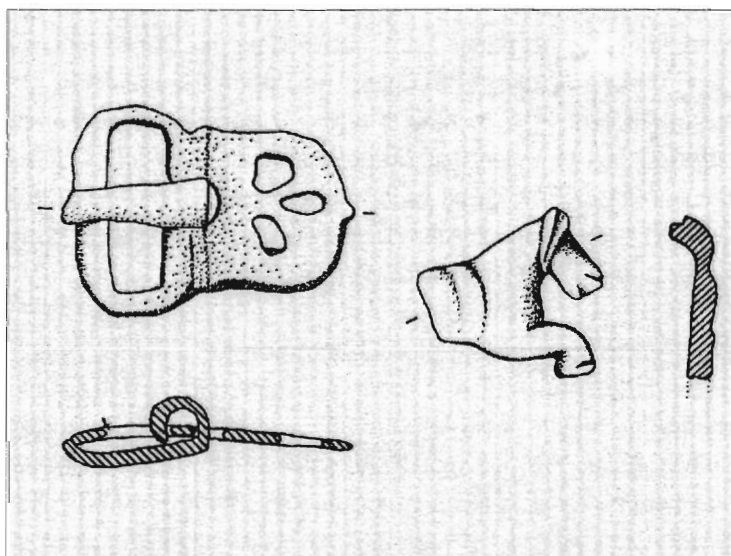
Ulomci ranokršćanskog namještaja

zbiženog namještaja ranokršćanske crkve. Istom prigodom, uz južnu stranu crkvene apside, prizidan je baptisterij, jednobrodna prostorija s polukružnom apsidom i krsnim zdencem smještenim ispod poda, a po sredini unutrašnjosti prostorije. Na temelju skromno sačuvanih ostataka, nije moguće rekonstruirati oblik zdenca obzidanog komadima tegula, a zaštićenog vodonepropusnom žbukom.

Podnice ranokršćanskih prostorija prekrivale su poklopnice i svodove više grobnih komora namijenjenih ukopima jednog ili više pokojnika, stoga konstrukcijski međusobno različiti. Bile su obzidane priklesanim kamenom povezanim žbukom, a pokrivene masivnim pločama od muljike ili svodovima.

Kasnoantički nalazi

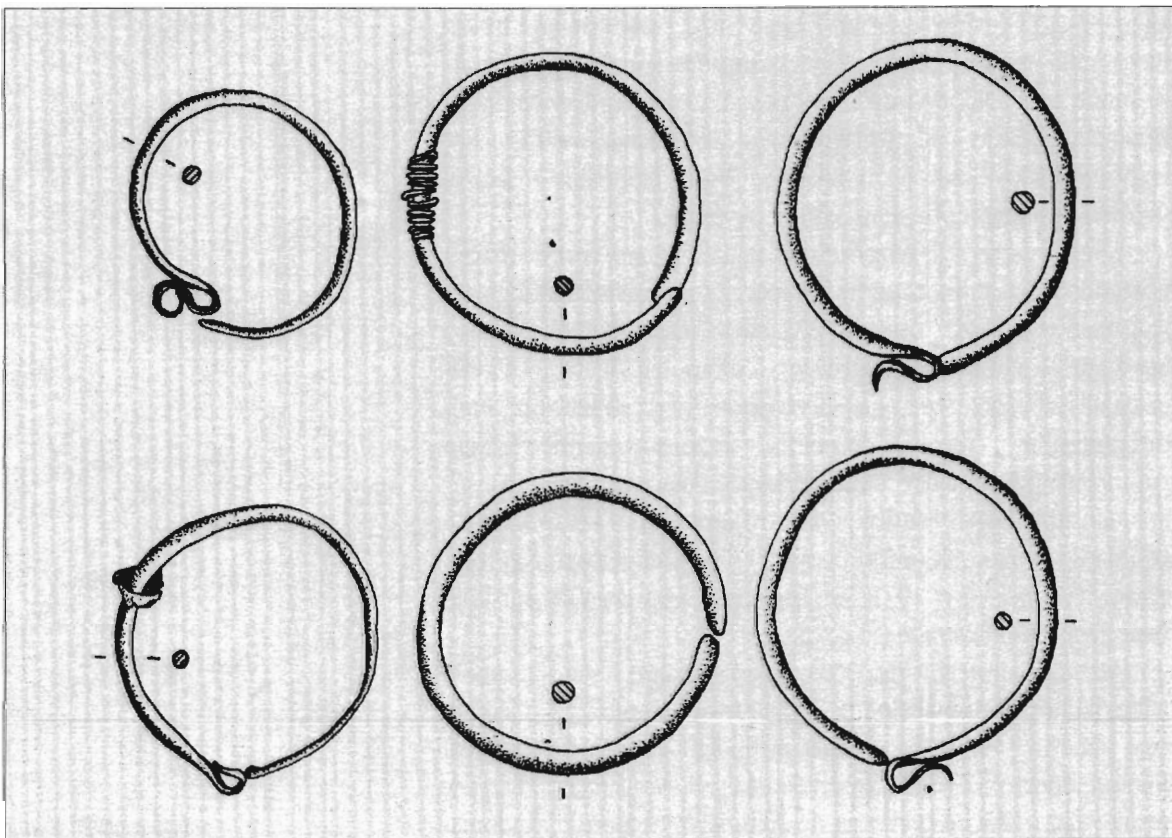
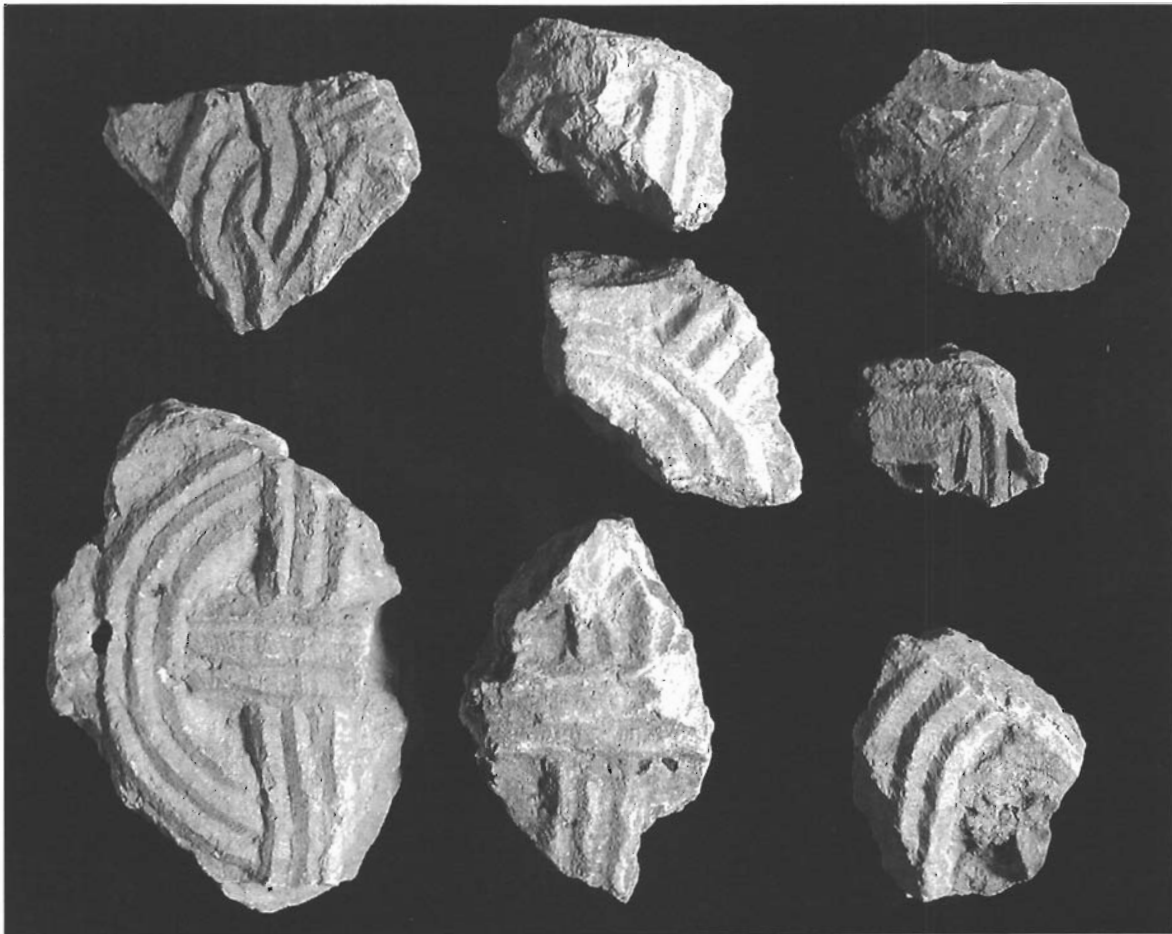
Lica ulomaka ranokršćanskog crkvenog namještaja, kamenih prozorskih rešetki-tranzena i stupića, bila su obredena dlijetima i svrdlom, a urešena različitim profilacijama, bordurama, vijencima, te figuralnim kompozicijama s karakterističnim motivima riba, ptica, a, čini se, i antropomorfnim prikazima. Njihova usitnjenost, ne omogućava rekonstrukcije pojedinih zidnih ili reljefnih ploča oltarnih ograda-septuma. Pored njih, iz kasnoantičkog razdoblja potječe više primjeraka novca, brončana pojasna kopča tipa *Sucidava*, pločica zoomorfne fibule u obliku konjića, te krhotine različitih staklenih i keramičkih posuda.

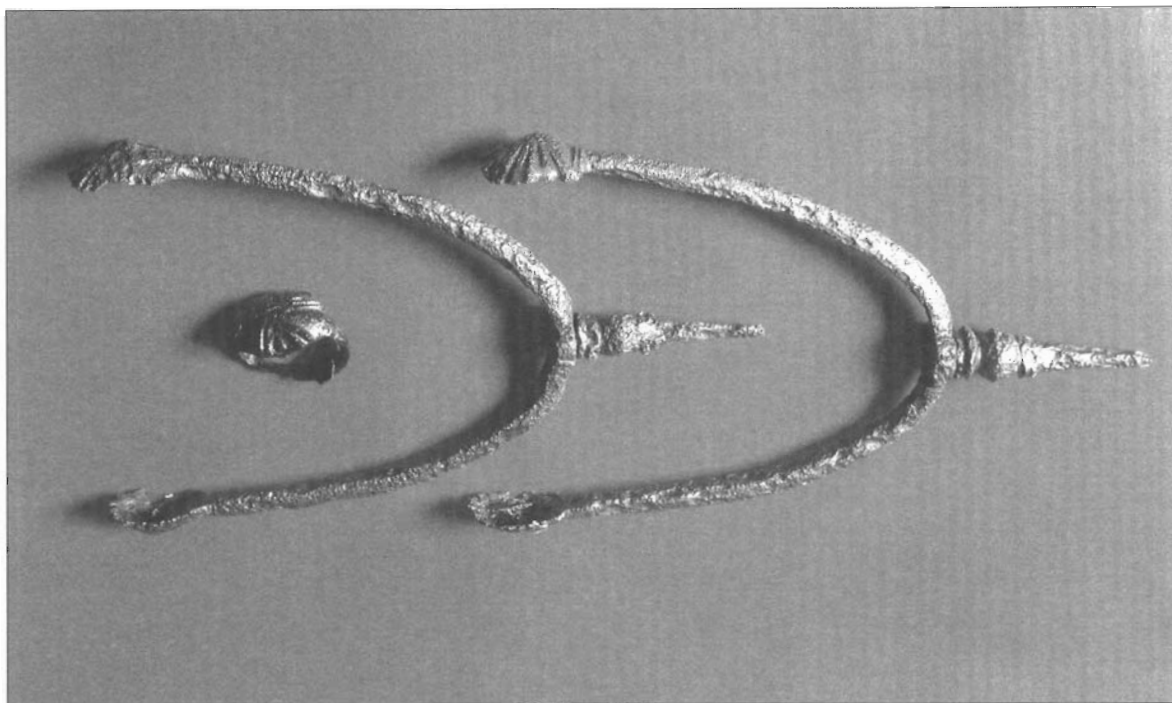
Nad ruševinama ranokršćanskog baptisterija, podignuta je ranosrednjovjekovna crkvice, također jednobrodna prostorija izduženog pravokutnog tlocrta, s polukružnom apsidom na istoku. Uoči njene gradnje, razina terena je povišena u odnosu na prethodno razdoblje, zidovi i podnice porušenih zgrada skriveni nasipom, pa tako djelomice sačuvani do naših dana. Temeljem skromno sačuvanih ostataka, ne bi bilo moguće precizno utvrditi namjenu niti približno vrijeme gradnje ovog objekta. Otkrivaju ih, međutim, fragmenti predromaničke oltarne pregrade pronađeni izvan njegovih zidova kamo su naknadno dospjeli, a osobito razmještaj ranosrednjovjekovnih ukopa, pouzdano datiranih prilozima uz pokojnike.

Ranosrednjovjekovno groblje formiralo se ispred pročelja i simetrično sa strana crkvice, na manjoj površini omeđenoj ostacima zidova porušenih kasnoantičkih objekata. Isprva, pokojnici su polagani u zemljane rake, ponekad omeđene redom nepravilno složena kamena, većina glavom okrenuta zapadu, a, radi prilagodbe ostacima zatečenih zidova, rjeđe k jugu ili sjeveru. Jezgri srednjovjekovnog groblja, nastaloj od sredine ili kraja devetog, pa do kraja jedanaestog stoljeća, pripada četrdeset i šest istraženih grobova, bez arhitekture. Njihove datacije određuju prilozima: više prstena, srebrnih i brončanih karičica-naušnica s ravno odsječnim razdvojenim krajevima, tri primjerka "S" karičica, par naušnica s dvije jagode, pojasna predica, te dva para konjaničkih ostruga s pripadajućim garniturama za vezanje remena. Izvan raka pronađeni su prepoznatljivi predmeti materijalne kulture istog razdoblja, željezna ostruga, dijelovi garnitura za spajanje remena, dva noža, dva keramička pršljena, naušnica sljepoočničarka s ostatkom jedne glatke jagode i srebrna karičica od uvijenih žica.

Više grobova ove skupine, oštećeno je kasnijim ukopima. U međuvremenu, groblje se proširilo na sve četiri strane, te unutar zidova ranosrednjovjekovne crkve, porušene uoči turskih osvajanja. Razina terena stalno je podizana, a zemljane rake postupno zamijenjene grobovima ograđenim suhozidom i pokrivenim nepravilnim pločama; u takve se ukapalo još tijekom 19. stoljeća. Ponekad su u njih ugrađivani blokovi sedre, muljike i reljefno

Srednji vijek

Ranosrednjovjekovne željezne ostruge

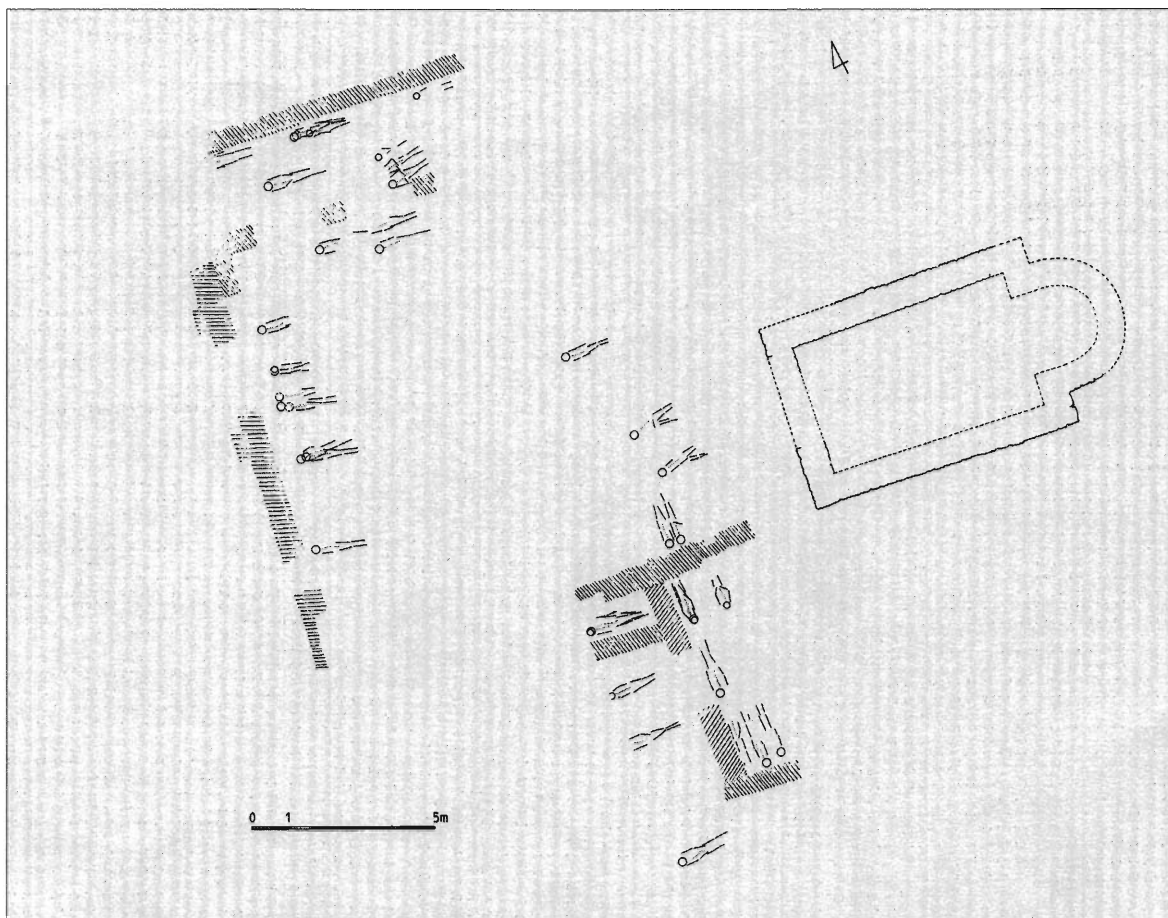
ukrašena spolia preostala nakon rušenja starijih objekata. Većina istraženih kasnosrednjovjekovnih i novovjekovnih grobova više je puta uporabljena ili pretvorena u kosturnice, isto kao i nekoliko kasnoantičkih grobnica kojima su prethodno probijeni svodovi. Kako bi se stvorilo prostora za polaganje pokojnika nad zatečenim kosturom, dozidavanjem su prošireni uvis, tj. povišeni. Za razliku od srednjovjekovnih, gdje takav običaj nije zamijećen, dio novovjekih grobova obilježen je elipsastim kamenim vijencima složenim nad poklopnicama, a ponekad učelcima i kamenim križinama usadenim nad uzglavnicama. Među kasnosrednjovjekovnim grobovima, izdvaja se zidana grobnica pokrivena stećkom-sandukom reljefno obrađene gornje površine.

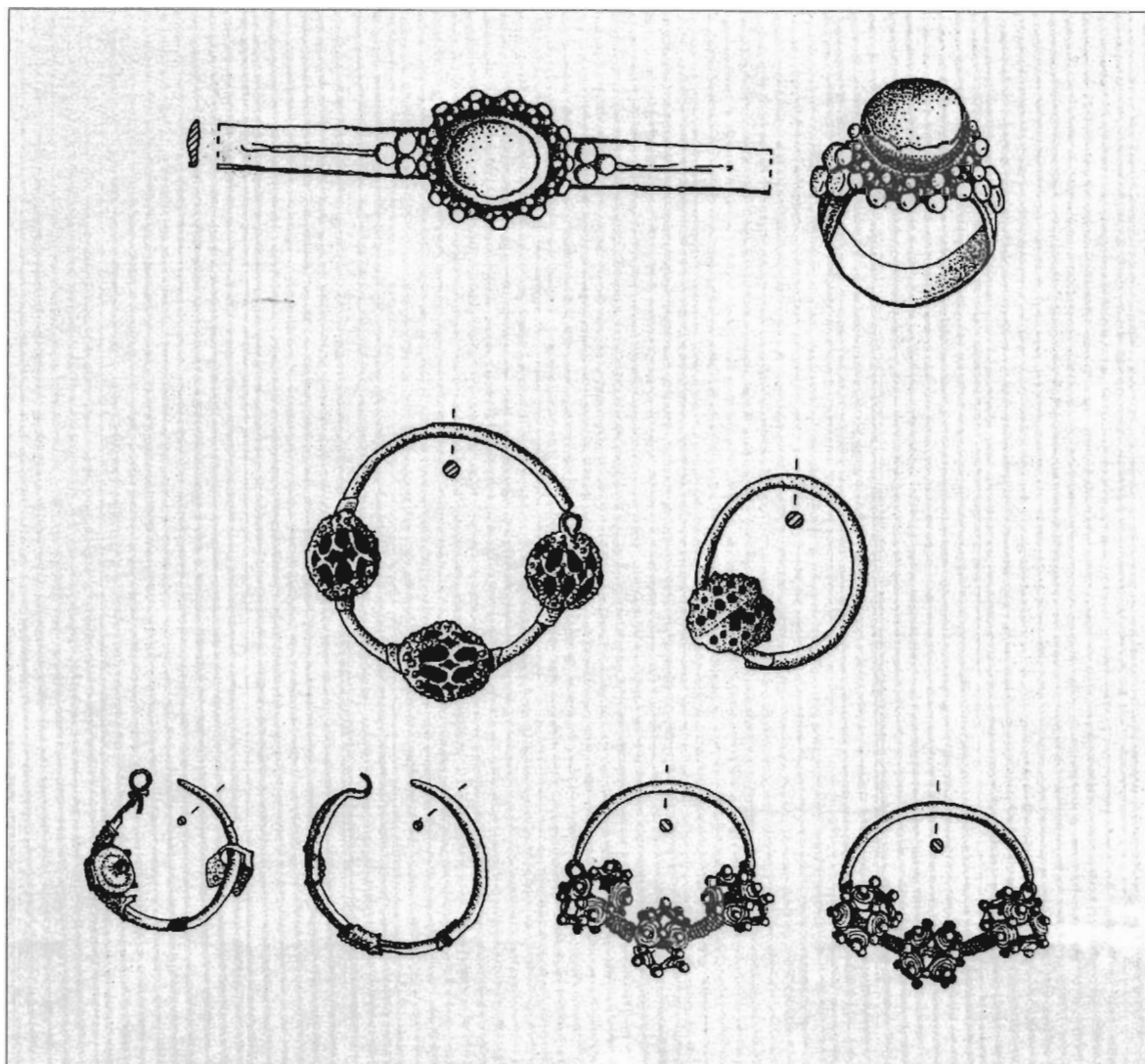
Bogato urešen zlatni prsten sa staklenim umetkom, tri para trojagodnih naušnica, brončani praporci, više privjesaka-dugmadi i prstena, te zvijezda ostruge, potječu iz kasnosrednjovjekovnog horizonta. U novovjekim grobovima i izvan njih zatečeni su ostaci tekstila, dvodjelna pojasna spona-papta, perlice različitih krunica i ogrlica, brončane kutijice za moći sa zapisima na presavijenim papirićima, prsteni-vitice, dugmad, kopče odjeće-ažulice, privjesci, igle ukosnice, ostaci manjeg zvona, dviju potkova i keramičkih lula. Pored spomenutih rimskih novaca, pronađen je bizantski folis, kovan na prijelazu iz 10.-11. stoljeće, te više primjeraka turskog, venecijanskog i austrijskog novca.

Arheološka istraživanja su proširila i spoznaje o staroj crkvi Sv. Mihovila koja se nalazila na pola puta između grobljanske kapelice i današnje župne crkve. Bila je podignuta uoči oslobođenja Imotske krajine od Turaka, zbog dotrajalosti napuštena potkraj devetnaestog, a sasvim porušena do sredine 20. stoljeća. Od uloma-

*Skica ranorednjovjekovnog groblja, >
sloj grobova bez obložnica*

Sonda iz 1997. godine >

ka pronađenih tijekom iskapanja, rekonstruirana je ploča s pročelja s uklesanim imenom titularom, te 1753. godinom, kada je postavljena u prigodi temeljite adaptacije građevine.

Kasnosrednjovjekovni nakit iz grobova

Rekonstruirana ploča s natpisom iz 1753. godine

*Proložac Donji
Report on Excavations of
the Site by the St. Michael's
Church in Postranje*

The author presents a brief review of archaeological excavations at the local graveyard in Proložac Donji - Postranje. In spite of destruction and hard working conditions, and thanks to finds from the Antiquity, Medieval and New Age (post Ottoman periods), the almost bimillennial continuity of life of the settlement is successfully followed up. Besides architectural remains, there have been excavated 160 graves of the above mentioned periods, and many mobile finds have been collected, including a completely preserved two-sided icon of Mitra.

Literatura:

- I. BULIĆ, (1898), Prehistoričko groblje u Postranju Imotskoga, *Bulletino di archaeologia e storia dalmata* 21, Split, 1898.
- N. CAMBI, (1986), Antički kameni spomenici iz Proložca, *Proložac* 1(11), 1986.
- S. ČAČE, (1993), *Civitates Dalmatiae* u "Kozmografiji" Anonima Ravenjanina, *Diadora* 15, Zadar, 1993.
- M. DINIĆ, (1940), Zemlje hercega sv. Save, *Glas Srpske kraljevske akademije*, 92, Beograd, 1940.
- M. DRAGIČEVIĆ, (1986a), Arheološka istraživanja u Proložcu, *Proložac* 3(13)/1986.
- M. DRAGIČEVIĆ, (1986b), *Arheološki pregled* 27, Ljubljana, 1986.
- M. DRAGIČEVIĆ, (1987), Nastavak arheoloških istraživanja na groblju sv. Mihovila u Proložcu, *Proložac* 3(16)/1987.
- M. DRAGIČEVIĆ, (1988), Nastavak arheoloških istraživanja u Proložcu, *Proložac* 3(19)/1988.
- M. DRAGIČEVIĆ, (1989), Nastavak arheoloških istraživanja u Proložcu, *Proložac*, 3(22)/1989.
- M. DRAGIČEVIĆ, (1992), Arheološka istraživanja u Proložcu u 1992. godini, *Proložac*, 3(31)/1992.
- B. GABRIČEVIĆ, (1961-1962), Neobjavljeni rimski natpisi iz Dalmacije, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 63-64, Split, 1961-1962.
- N. GABRIĆ, (1974), Neobjavljeni starohrvatski spomenici u Arheološkoj zbirci franjevačkog samostana u Sinju, *Kačić* 6, Split, 1974.
- V. GRABOVAC, (1995), *Proložac kroz prostor i vrijeme*, MH Imotski, Proložac, 1995.
- Lj. GUDELJ, (1997a), Proložac Donji groblje kod Svetog Mihovila, *Proložac* 1(44)/1997.
- Lj. GUDELJ, (1997b), Proložac Donji-Istraživanja na groblju kod crkve Svetoga Mihovila, *Obavijesti HAD-a* 1/(XXIX)1997.
- Lj. GUDELJ, (1997c), Bogatstvo vrijednih arheoloških nalaza u groblju Svetoga Mihovila, *Imotska krajina* 546, od 25. XI 1997.
- M. IVANIŠEVIĆ, (1989), Ponešto novoga o staroj crkvi Sv. Mihovila, *Proložac*, 2(21)/1989.
- K. JURIŠIĆ, (1972), *Katolička crkva na biokovsko-neretvanskom prostoru u doba turske vladavine*, Zagreb, 1972.
- K. JURIŠIĆ, (1995), Još jedan antički kameni spomenik s natpisom iz Proložca, *Proložac* 3(40)/1995.
- L. KATIĆ, (1954), Stećci u Imotskoj krajini, *Starohrvatska prosujeta* III/3, Split, 1954.
- M. LOZO, (1984a), Otkriven novi stećak, *Slobodna Dalmacija* 12057 (XL), od 27. I 1984.
- M. LOZO, (1984b), Opačac na Vrljici, *Proložac* 2(6)/1984.
- M. LOZO, (1985a), Groblje Sv. Mihovila u Proložcu, *Proložac* 2(9)/1985.
- M. LOZO, (1985b), Otkriće predromaničke crkve u Proložcu, *Proložac* 3(10)/1985.
- M. LOZO, (1986), Izida-Fortuna iz Proložca, *Proložac* 2(12)/1986.
- K. PATSCH, (1900), Rimska mjesta u Imotskom polju, *Glasnik Zemaljskog muzeja* 12, Sarajevo, 1900.

- D. RENDIĆ-MIOČEVIĆ, (1967), Dva antička signirana reljefa iz radionice majstora Maksimina, *Arheološki radovi i rasprave IV-V*, Zagreb, 1967.
- M. ŠIMUNDIĆ, (1989), Ekonomi Imotske krajine, *Čuvari baštine, Zbornik radova sa simpozija u prigodi 250. obljetnice prijenosa franjevačkog samostana u grad Imotski*, Imotski, 1989.
- V. TOLIĆ, (1971), Rimski nalazi na Perinuši, *Imotska krajina*, 1971.
- S. TONKOVIĆ, (1986), Proložac važno arheološko nalazište, *Proložac 3(13)/1986*.
- S. TONKOVIĆ, (1991), Brončana statua Izide-Fortune iz Prološca, *Obavijesti HAD-a 23*, Zagreb, 1991.
- S. TONKOVIĆ, (1998), Antičke stele iz Prološca (Imotski), *Obavijesti HAD-a 30/3*, Zagreb, 1998.
- S. TONKOVIĆ, (2002), Opačac - gotička crkva u Prološcu kraj Imotskoga, *Obavijesti HAD-a 34/1*, Zagreb, 2002.
- A. UJEVIĆ, (1991), *Imotska krajina*, II prošireno izdanje MH, Imotski, 1991.
- J. ŽANIĆ-PROTIĆ, (1988), Antička brončana plastika iz Arheološkog muzeja u Splitu, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku 81*, 1988.